

Наталя Бакуліна

ДЕНЬ РІДНОЇ МОВИ

Вступна частина

Учасники заходу сідають у коло. Ведучий просить привітатися кожного своєю рідною мовою, а потім розповідає про деякі національні особливості привітання, згоди та незгоди.

1. Розповідь ведучого/вчителя.

Росіяни при зустрічі запитують: «Як здоров'я?». Давні греки вітали один одного словом «Радій!», а сучасні мешканці Греції промовляють: «Будь здоровий!». Давні єгиптяни не цікавились станом здоров'я; при зустрічі вони запитували: «Як ви пітнієте?». У Монголії донині запитують: «Як кочуєте?», «Як зимуєте?», «Як ваша худоба?». Араби, вітаючись, говорять: «Мир з тобою!», а індійці — «Все добре!». В абхазів, осетинів та інших народів Кавказу існує більше тридцяти привітань у залежності від ситуації (привітання гостя, старшого за віком, однолітка, жінки або чоловіка). Євреї, вітаючись, кажуть: «Мир вам». Китайці при зустрічі запитують «Чи ти їв?», а після прийняття їжі запитують: «Чи не втомився» («Леї-бу-леї?» — «Втомились — не втомились?»). Афганці тричі запитують про здоров'я: «Hub-astied?» («Як добре?»), «Chetur-astied?» («Як здоров'я?»), «Sihati shumo hub?» («Як самопочуття?»). Перс бажає: «Будь веселий!». Зулус повідомляє: «Я тебе бачу». У перській мові слово «балі» позначає і «так», і «ні», тобто, «можливо, але коли — не відомо». Болгари, коли кажуть «ні», роблять такий кивок головою, як росіяни при вимові слова «так» і навпаки...

Висновок: Такі етнолінгвістичні особливості потрібно знати і вживати у міжкультурній комунікації для того, щоб запобігти непорозумінню у спілкуванні з носіями іншої культури.

2. Невербальні види привітань у різних народів.

Також існують невербальні види привітань у різних народів.

Далі ведучий розповідає учасникам про різні невербальні (несловесні) види привітань у різних народів і пропонує учасникам привітатися деякими з них.

Для цього кожний учасник отримує картку з описом невербальних привітань.

Завдання для учасників: привітатися обраним способом із максимальною кількістю присутніх.

Дидактичний матеріал:

- Обійняти та тричі поцілувати в обидві щоки (Росія)
- Легкий уклін зі схрещеними на грудях руками (Китай)
- Рукостискання та поцілунок в обидві щоки (Франція)
- Легкий уклін, долонями прикриваючи лоб (Індія)
- Легкий уклін, руки та долоні простягнуті по боках (Японія)
- Поцілунок у щоки, долоні лежать на передпліччях партнера (Іспанія)
- Просте рукостискання та погляд у вічі (Німеччина)
- М'яке рукостискання обома руками, дотик лише кінчиками пальців (Малайзія)

- Потертися носами один об одного (ескімоська традиція)
- Потиснути руки та обійнятися (вірменська традиція)
- Посміхнутися очима (скромне привітання у різних релігіях та у різних народів)
- Троєкратний дотик щоками (кримськотатарська традиція)

3. П'ять добрих слів.

Вказівки для вчителя. Ця вправа виконується за допомогою методу «Навчаючи – вчусь» («Кожен учить кожного», «Броунівський рух»), який дає можливість усім присутнім взяти участь у передачі власних знань іншим та водночас набуті нові знання від інших.

Кожний учасник готує п'ять добрих слів своєю рідною мовою та має поділитися ними з максимальною кількістю присутніх упродовж відведеного часу. Одночасно учасник може говорити тільки з однією особою. Бажано, щоб кожний записував отриману інформацію. Після закінчення вправи учасники відтворюють почуте. Результати можна записати на дошці або фліпчарті і, таким чином, створити «словник добрих слів різних національностей».

Основна частина

Завдання 1.

«Правду в приказках шукай» (Українське прислів'я)

Кожний учасник отримує одне народне прислів'я. Він має його прочитати та знайти серед інших учасників того, в кого є аналогічне за змістом прислів'я іншого народу.

Завдання для учнів. Прочитайте прислів'я. Знайдіть прислів'я, які у різних мовах мають аналогічні значення та об'єднайтеся у групи.

Дидактичний матеріал:

- Краще погоріти, ніж на чужині жити. (Арабське прислів'я)
- Тисяча мурашок і лева перемаже. (Афганське прислів'я)
- Горобця бояться – проса не сіяти. (Вірменське прислів'я)
- Птах спирається на крила, людина – на рідню. (Вірменське прислів'я)
- Розум не росте з бородою. (Вірменське прислів'я)
- День на чужині – рік. (Вірменське прислів'я)
- Між словом і ділом – гори та ущелини. (Вірменське прислів'я)
- П'ятеро греків – п'ятдесят порад. (Грецьке прислів'я)
- Удвох можна йти й на Геракла⁶. (Грецьке прислів'я)
- Якщо я грек, то прагну волі. (Грецьке прислів'я)
- Горе пташці, що не має гнізда, горе людині, що не має домівки. (Єврейське прислів'я)
- Дурна голова не сивіє. (Єврейське прислів'я)
- Два євреї – три синагоги. (Єврейське прислів'я)
- Вовка бояться – в ліс не ходити. (Російське прислів'я)
- Нікчемна та пташка, яка власне кубельце нівечить. (Угорське прислів'я)
- Три жінки разом – цілий ярмарок. (Угорське прислів'я)
- Ваша хата, ваша й правда. (Угорське прислів'я)
- Говорити і робити – різні речі. (Угорське прислів'я)

⁶ Геракл – герой давньогрецької міфології, відзначався великою фізичною силою.

- Разом і батька бити легше. (Українське прислів'я)
- Хоч і голі, аби на волі. (Українське прислів'я)
- Краще їсти хліб з водою, ніж жити чужиною. (Українське прислів'я)
- Чия хата, того й правда. (Українське прислів'я)

Завдання 2.

«Заговори, щоб я тебе побачив» (Сократ, 469–399 до н. е., давньогрецький філософ)

Вказівки для вчителя. Учасники об'єднуються у міжнаціональні пари. Вони мають за 10 хв. скласти елементарний діалог мовою співрозмовника іншої національності (друга) та озвучити його для всієї аудиторії.

Завдання для учнів. Об'єднайтеся у міжнаціональні пари та складіть діалог мовою свого співрозмовника. Представте діалог та його переклад усім присутнім.

Завдання 3.

«Слово належить наполовину тому, хто говорить, і наполовину тому, хто слухає» (Мішель де Монтень, 1533–1592, французький філософ епохи Відродження)

Вказівки для вчителя. Учасники сідають у коло і виконують завдання.

Завдання для учнів. Прочитайте вірш або заспівайте улюблену пісню рідною мовою. За потреби зробіть стислий переклад.

Завдання 4.

«Мова – це одяг, у який вбирається думка» (Єврейське прислів'я)

Вказівки для вчителя. Учасники об'єднуються в три групи по 3-5 осіб. Кожна група отримує певну цитату та має обговорити проблему мови у житті нації.

Завдання для учнів. Прочитайте та обміркуйте у групі запропоновані висловлювання. Обговоріть у групі роль мови у житті нації. Які, на Вашу думку, існують мовні проблеми в сучасній Україні та світі?

Дидактичний матеріал.

- «Саме велике та саме дороге надбання кожного народу – це його мова, цей живий тайник людського духу, його багата скарбниця».
(Панас Мирний, 1849–1920, український письменник, справжнє ім'я та прізвище Афанасій Якович Рудченко)
- «Допоки жива мова народна в устах народу, доти жив народ».
(Костянтин Дмитрович Ушинський, 1824–1870/71, російський педагог-демократ, основоположник наукової педагогіки в Росії)
- «Мова народу є його дух, і дух народу є його мова – важко уявити собі що-небудь більш тотожне».
(Вільгельм Гумбольдт, 1767–1835, німецький мовознавець, філософ)

Заключна частина

Підсумки заняття. Ведучий ставить учасникам запитання щодо проведеного заняття, наприклад, «що нового дізналися?», «що зацікавило?», «які заходи можна запропонувати для подальшого розвитку міжкультурної комунікації?» тощо. Учасники методом «Мікрофон» висловлюють свої думки та пропозиції.

МАТЕРІАЛ ДЛЯ ВИХОВАТЕЛЯ

ПРИЙОМИ РОЗВИТКУ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Бурхливий розвиток світової спільноти в епоху глобалізаційних тенденцій та викликів часу ставить перед суспільством і, зокрема, системою освіти нові завдання й передбачає діяти за новими стратегіями. Однією з наскрізних стратегій розвитку полікультурного українського суспільства та, передусім, української системи освіти є багатомовність та інформаційно-комунікативна освіченість, реалізація якої відбувається на основі компетентнісного підходу до формування змісту середньої освіти. На теренах України проживають різні національні спільноти, які спілкуються як українською, державною мовою, так і мовою своєї національності. Тому можна з упевненістю говорити про наявність в українському суспільстві мовного розмаїття. Але чи можна назвати це розмаїття багатомовністю (або полілінгвізмом)? Адже полілінгвізм означає «здатність індивіда чи мовної спільноти почергово використовувати кілька мов для забезпечення комунікативних потреб» [1, с. 138], а багатомовна комунікація передбачає «спілкування між представниками різних національних лінгвокультурних спільнот з використанням кількох (іноді значної кількості) мов» [1, с. 82]. І хоча переважна частина населення України вивчає декілька мов (державну, рідну, іноземну), це не вирішує всіх проблем міжкультурної комунікації.

У сучасній лінгвістиці термін «міжкультурна комунікація» трактують як у вузькому, так і в широкому сенсі. У вузькому значенні міжкультурна комунікація виступає як «процес спілкування (вербального і невербального) людей (груп людей), які належать до різних національних лінгвокультурних спільнот, як правило, послуговуються різними ідіоетнічними мовами, мають різну комунікативну компетенцію, яка може стати причиною комунікативних невдач або культурного шоку в спілкуванні. Міжкультурна компетенція характеризується тим, що її учасники у випадках прямого контакту використовують мовний код і стратегії спілкування, які відрізняються від тих, котрими вони користуються у спілкуванні всередині однієї культури. Одним із найважливіших чинників міжкультурної комунікації є усвідомлення взаємної "культурної чужинності" її учасників» [1, с. 82–83]. Також цей термін визначається як «особливий тип культури, який характеризується взаємодією національних (етнічних) культур, етнокультурною компетенцією особистостей, толерантністю, прагненням до міжнаціональної згоди у всіх сферах спілкування» [там само]. У широкому значенні поняття «міжкультурна комунікація» розглядається американськими лінгвокультурологами Р. Сколлоном і С. Сколлоном як «увесь спектр можливих типів спілкування, який відбувався понад межами можливих соціальних груп (дискурсивних систем), починаючи від груп, представники яких є носіями різних культур, до комунікації між чоловіками і жінками або колегами різного віку тощо» [там само].

Для здійснення успішної міжкультурної комунікації дослідниця О. А. Леонтович виокремлює такі умови [3, с. 341]:

- наявність комунікативної інтенції – бажання передати повідомлення;
- відкритість до пізнання чужої культури та сприйняття психологічних, соціальних та інших міжкультурних розбіжностей;
- налаштованість на кооперацію з представниками іншої культури;

- уміння розмежовувати колективне та індивідуальне у комунікативній поведінці представників інших культур;
- здатність долати стереотипи;
- використання загальних кодів (вербальних і невербальних);
- творче та свідоме ставлення до процесу комунікації з певною модифікацією спілкування, якою користуються в рідній культурі;
- володіння набором комунікативних засобів та їхній правильний вибір у залежності від ситуації спілкування (тон, стиль, стратегія, мовленнєві жанри, тематика тощо);
- дотримання логіки дискурсу;
- прагнення збалансованості та симетричності спілкування;
- дотримання етикетних норм.

Також дослідниця пропонує низку прийомів для оптимізації процесу міжкультурної комунікації, а саме: високий ступінь експліцитності, надмірність, багатоканальність і зворотній зв'язок.

Високий ступінь експліцитності, тобто вираження інформації у відкритій, явній формі, особливо важливий на початковому рівні міжкультурної компетенції. Надмірність виражається у поясненні незнайомих лексичних одиниць, використанні повних конструкцій, а також в активному застосуванні невербальних засобів. Багатоканальність, а саме використання різних каналів – голосу, міміки, жестів, запахів, смакових відчуттів та інших невербальних засобів, які виконують компенсаторну функцію, є також невід'ємною умовою ефективності як міжкультурної комунікації, так й іншомовного спілкування у цілому. За О. А. Леонтович «вдале використання механізму зворотного зв'язку в ситуаціях міжкультурного спілкування робить його одним з основних факторів успішного обміну інформацією, тому що саме на основі зворотного зв'язку адресант може робити висновки про правильність інтерпретації інформації з боку співрозмовника та корегувати результати спілкування. Оптимізація зворотного зв'язку передбачає розвиток сенсорної гостроти та гнучкості комуніканта, обов'язкову верифікацію отриманої інформації на основі перепитування, уважне ставлення до вербальних та невербальних реакцій співрозмовника» [3, с. 342].

Процес міжкультурної комунікації неможливий без наявності сформованих міжкультурних умінь і навичок. За визначенням Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти, міжкультурні вміння та навички включають: «здатність привести до спільного знаменника рідну й іноземну культури ("рідну та іншу культуру", авт.); культурну чуттєвість і здатність визначити й використати різні стратегії для контакту з представниками інших культур; здатність виконувати роль культурного посередника між рідною культурою та іноземною ("рідною культурою та іншою", авт.), успішно долати міжкультурні непорозуміння та конфліктні ситуації; здатність долати стереотипи у стосунках» [2, с. 104].

Для формування міжкультурних умінь та навичок й оптимізації процесу міжкультурної комунікації ми розробили деякі завдання для дітей підліткового віку та провели їхню апробацію у київському клубі толерантності «КИТ» у день святкування рідної мови.

Таким чином, можна зазначити, що проведена робота з формування умінь та навичок міжкультурної комунікації у полікультурній підлітковій аудиторії

сприяла розвитку лінгвокультурної компетенції, підвищенню мотивації та викликала зацікавленість учасників, показала можливості використання різних способів міжкультурних стосунків, розвивала культурну чуттєвість і мовленнєві навички, які допомагають долати міжкультурні непорозуміння і виховують в учнів толерантне ставлення один до одного. Впродовж заняття було враховано всі вищепроаналізовані умови (за О. А. Леонтович), завдяки чому міжкультурна комунікація у групі відбулася успішно. Вважаємо, що завдання для розвитку міжкультурної комунікації необхідно розробляти й включати у навчальний процес – як безперервної освіти (на уроках в школі), так і у позакласних заходах (таборах, клубах та ін.).

Використана література

1. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації. – К.: Довіра, 2007.
2. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. – Київ: Ленвіт, 2003.
3. Леонтович О. А. Введение в межкультурную коммуникацию: Учебное пособие. – М.: Гнозис, 2007.
4. Що не край, то звичай: Прислів'я та приказки народів світу. Добірка для школярів / Уклад. Л. Вознюк. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2008.